

Բայց ոչ տա(յ) թոյլ մոլորութիւն
 50 տեսանել զխորհուրդս որ առաջի կան,
 զի ա՛ռ զմեզ ի խորհրդոցն
 եւ վարեաց առ ստացուածս
 Հակառակ մեղաց:
 Բարբառ քարոզէ զյարութիւն,
 55 զի գիտէ թէ երկեցուցանէ
 բարբառ դատաստանի եւ արդարացուցանէ:
 Գիտէ դարձեալ թէ յորդորէ զմեզ
 խոստումն այն եւ փութացուցանէ:
 Վասն այնք սերմանէ ի մեզ չարն
 60 յուսահատութիւն յարութեան,
 զի մի՛ խոստմամբ արդարացուր
 եւ մի՛ ի դատաստանէն սարսեցուր.
 «Արձակեցէք, ասէ, զբերանս ձեր,
 ճարակեցայք զճարակ մինչ կենդանի էք»:
 65 Դարձցուր ի ճառն մեր առաջին,
 զի ի ճառէ ի ճառ փոխեցար.
 առ սակաւ սակաւ հեռացար
 արագ արագ մաւտեցուր.
 զի բարկութիւն այն
 70 արագ արագ սատակեաց:
 Մեռաւ նկարիչ մինչդեռ նկարէր,
 ի վերայ կազմածին իւրոյ եղծաւ.
 Մինչ զարդարէր զնկարս՝
 ապականեաց մահ զնկարս նորա:
 75 Արուեստ նորա հայելի է,
 նկարեալ ի նմա խորհուրդ յարութեան.
 զի եթէ նա յերանդոց
 նկարեաց պատկեր որ ոչ էր,
 քանի եւս զիւրին էր ամենահաստին

մանի ապականութեամբ եւ յառնէ առանց ապականու-
 թեան, սերմանի անարդութեամբ եւ յառնէ փառօք»
 48 Ա. Կորնթ. ԺԵ, 36-45:
 49 Ա. չտայ մեզ թոյլ:
 50 Ա. որ առաջի մեր կան:
 51 Ա. ի խորհրդոցն:
 52 Ա. ցանեաց (սփռեաց եւն) ի վերայ ստա-
 ցուածոց (խլձօ). նման գործածութիւն մը՝ «ստա-
 ցուածք» բառին՝ «ի ստացուածս ճեպեցուր, թէ վասն
 անձանց պղաչեցուր» (անդ, 1928, էջ 31):
 53 Բողոքի ասորեկէն. իմաստն է՝ «զմեզ խոր-
 հուրդներէն յափշտակեց եւ մեղքի առաջնորդեց»:
 54 Ա. բարբառ որ քարոզէ:
 55 Ա. երկեցուցանէ զմեզ. նոյնպէս յաջորդը՝
 արդարացուցանէ զմեզ:
 63 Ա. բառացի՝ «բողոքեմ կ'ըսէ արձակեցէք»
 եւն:
 66 Ա. պարզապէս՝ «ի ճառէ յայլ փոխեցար»:
 69-70 Ա. զի երագ բարկութիւնն՝ արագ արագ
 սատակեաց:
 79 «Ամենահաստին» հրատարակիչը կ'ուզէր «ա-
 մենահաստիւն». բայց աւելի համապատասխանէ դա-
 սական լեզուին ձեռագրին ընթերցուածը Ամենահաստ
 կազմուած հաստեմ բային արմատէն. հմմտ. Ազաթ.
 392. «ամենարարն», ամենասեղծն, ամենահաս-
 տիւնն, ամենիմաստն, ամենատէրն, ամենակալն, ա-
 մենազիւտն, ամենարժեքն»: Ազաթանդեղոս թէ՛ հոս
 կը պահանջէր:

[Եւ մեկին՝ ամենազիւտին]
 ի հոգոյ եւ ի փոշուոյ
 նկարել զպատկերս որ եղծան:
 Երանկը դուզնաբեայք լինին
 նկարք ի ձեռաց մարդկութենէ.
 քանի՛ եւս զիւրին է Աստուծոյ
 նորոգել զգեղն որ մահացաւ:
 Եթէ նկարիչ նկարէ նոր
 քանի՛ եւս նորոգէ նա զհին այն:
 Ուր մահկանացուն առնէ զայնոսիկ,
 քանի՛ եւս արացէ ամենակեցոյցն:
 Մահկանացու քանզի մահկանացու է,
 ո՛չ նկարէ պատկեր կենդանի,
 զի թէ պատկեր կենդանի նկարէր
 ինքն իսկ զլիսովին ոչ մեռանէր:
 Աստուած իբրեւ զամենակեցոյց՝
 զո՛ր պատկեր եւ նկարէ՝ կենդանի է:
 Յրտութիւն ոչ է կարող
 ծնուցանել զեռուն կենդանի,
 զի նմանութիւն է մարդկութեան,
 որ ոչ կարէ կեցուցանել ինչ:
 Զերմութիւն արինակ է
 ամենակեցոյց զաւրութեան այն,
 թէպէտ եւ յոյժ նմանէ՝ հեռի է,
 զի տկար է քան զհաստիւն իւր:
 Զեռուցանէ արեւ զջուր,
 եւ բղիթ զեռուն կենդանի:
 Ոչ յորժամ հպի ամենակեցոյցն
 առ ինչ՝ յայնժամ կենդանի առնէ՝
 ակնարկել կենդանի կամելոյ նորա՝
 կեցուցանէ զմեռեալս յանկարծ:
 Ունի զերկոսին կամելն նորա՝
 իշխան է մահու եւ կենաց.
 եթէ հպի նորա կեցուցանէ,
 ո՛չ կեցուցանէր կամել այն:

Եւ թէ՛ էջ 294 ամենահաստիւն ունի, հաւանօրէն այս-
 պէս ուղղուած ոչ-դասական ամենա-հաստ, «ամէնէն
 հաստ» իմաստէն խուսելու համար:
 80 Այս տողը կը պակսի Հայուն քով:
 84 Ա. նկարք ի մարդոյ: Նմանօրինակ համա-
 ձայնութիւններու համար տ. Հ. Ա. Այտրեան, Քե-
 բականութիւն հայկական լեզուի. Վիեննա 1885,
 էջ 252:
 85 Ա. զիւրին է արդ Աստուծոյ:
 86 Ա. զեղն որ ծախեցաւ, յոչինչ դարձաւ:
 88 Ա. չունի «այն»:
 96 Ա. ամենայն պատկեր, զոր նկարէ:
 103 Ա. քէպէտ հեռուէն կը նմանի, այսինքն՝
 հեռուօր նմանութիւն մ'ունի: Հոս՝ հայր բառացի
 թարգմանած է, միայն թէ «թէպէտ եւ» զ
 ոին վերջին կազմիչ մասը՝ զ (չառ) կրկին թարգ-
 մանած է, որով եղած է «թէպէտ եւ յոյժ» եւն:
 104 Ա. Բանգի ջեռուցանէ արեւ զջուր:
 114 Ա. «ո՛չ կեցուցանէ», ինչպէս իմաստն ալ
 կը պահանջէր:

115 Զի զոր ինչ ունէր ի բնի իւրում,
 ի ձեռն հպելոյն սպառէր զնա.
 եթէ ոչ է կարող կամել նորա,
 զիա՞րդ սպանանէ կամ կեցուցանէ:
 Կարող է առնել զերկոսին,
 120 զի ո՛չ զմի եւեթ ունի:
 Լինի մեզ լուսին վիայ,
 զի ոչ ունի զխաւար եւ զլոյս.
 ոչ կարէ ունել զերկոսին,
 զի զմի եւեթ ունի բնութեամբ:
 125 Լոյս կապեալ բնութեամբ,
 որ ոչ իշխէ կամաց իւրոց:
 Հրոյ բնութիւն իւր ջերմ է,
 ո՛չ է կարող հովացուցանել ինչ.
 130 Ջերմութիւն է բնութեան,
 որ զրկեալ է յազատութենէ:
 Ոչ կարէ եւ քաղցրութիւն՝
 դառնացուցանել զբերան կերակրողաց իւրոց.
 բեւեռեալ է համ իւր ի բնութեան իւրում,
 զի ոչ է արձակ իշխանութիւն իւր:
 135 Իսկ հաստիչ այն ոչ այսպէս:
 Ամենայն ինչ է կամելն նորա.
 զի հաստապեաց եւ կացոյց կամելն նորա
 զամենայն ինչ յոչնչէ:
 Ստացեալ ունի զամենայն ինչ,
 140 զի մեկին են նմա ամենայն ինչ:
 Ո՛չ բաւանդակին թիւք
 մի աւուր կամելոյն նորա:
 Ո՛չ բաւանդակին ճաշակք նորա,
 Երբ ոչ ճաշակի բնութեամբ իւրով:

119 Ա. կարող է, Բանգի արար զերկոսին:
 120 Ա. ունի կամելն նորա:
 121 Ա. վկայն վկայ լինի մեզ: Բայց այս տար-
 ընթացութեան կրնայ տարբարակ սխալի մը հետեւանքն
 ըլլալ, ինչ որ հաստապեաց կ'երեւայ. ասորեկէն
 «վկայ» չափ եւ «լուսին» չափ բառերը կ'իտարարութեամբ
 միայն կը զանազանուին իրարմէ, հետեւապէս զիւրին
 է շփոթել: Յաջորդ տողերը կը հաստատեն «լուսին»
 բառը:
 122 Հոս ասորական բնագիրը խնդրած է. ձե-
 ուպերն ունի յձաօ յաօ յի, Ռահմանի կը ծանօթագրէ
 «Կ'երեւայ թէ կարգաւու է յձաօ յօ յաօ յի (Ռահ-
 մանի, անդ, էջ 23). բայց այդ եօթը վանկէն աւելի է.
 հայերէնի վրայէն կարելի է ուղղել յձաօ յաօ յի
 124 Ա. բնութեամբ իւրով, նոյնպէս եւ յա-
 ջորդը:
 126 Ա. չիք որ:
 132 Յայնի կ'երեւայ որ խանդարած է ձեռա-
 դերը: Ա. կերպաց իւրոց:
 135 Ա. հաստիւն մեր է՛ այսպէս:
 136 Ա. ի վերայ ամենայնի է կամելն նորա:
 139 Ա. ունի կամելն նորա: Թերեւս «մի աւուր»
 142 Ա. կամելոյն նորա: Համապատասխան բնագրի
 կարգաւու է «միաւոր» էրը համապատասխան բնագրի
 ինչպէս բառին, որ կը նշանակէ «միակ. մենակեաց»
 սեպական, յասուկ». հոս՝ վերջին իմաստով:

Այս է ճաշակ իւր առ գիտունս, 145
 զի գիտացեն զնա թէ ամենայնի իշխէ:
 Տուն զանձու է նա ճաշակաց,
 կարկառու զքաղցր եւ զղառն:
 Դառնա[յ] եւ դառնացուցանէ զքաղցրութիւն,
 եւ քաղցրացուցանէ զղառնութիւն: 150
 Զիք անդ բնութիւն կապեալ,
 զի չիք որ բռնադատէ զկամս նորա:
 Զկապեալ բնութիւն նա բեւեռեաց.
 զարձակ բնութիւն՝ նա՛ թողացոյց:
 155 կապեաց զարձակ բնութիւն
 որ քնասեցաւ ի լուծութեան իւրում:
 Կին այն կին արդարոյ,
 լոյժ եւ իշխան էին կամք իւր,
 արար զնա աղարձան 160
 բնութիւն կապեալ արար զնա,
 զի եղիցի երկնչել ազատութիւն մեր,
 զի մի կապեացէ զնա որ արձակն արար
 ելոյժ եւ զբնութիւն կապեալ:
 165 Եղեւ գաւազանն աւճ եւ խաղաց,
 զի կապեալ բնութեամբն զոր ելոյժ՝
 երկեցուցէ զմիտս արձակս:
 Բայց այլք եւս ի միջի,
 ահա շփոթեալք են եւ բաղոմք:
 Գաղցրացոյց զջուրս դառինս,
 եւ ելոյժ եւ փոխեաց զղառնութիւն: 170
 ի դառ[նա]նայն եւ ի քաղցրանայն
 զնոսին եւ զնոյն ջուրս փոփոխեաց.
 զի ակնարկեաց եւ եղեն դառինք,
 եւ ակնարկեաց եւ եղեն քաղցունք. 175
 եւ ոչ ակնարկելով պաշտի,
 զի կամելով առնէ զամենայն:
 Գաղցրացոյց զղառնութիւն.
 զի ուսցի ժողովուրդն դառն,
 թէ զարութիւնն որ յաղթեաց բնութեան,
 180 բարկացուցանէին կամք իւրեանց:
 Զարութիւն որ բռնադատէ զբնութիւնս,
 ողորքեաց յանապատի զազատութիւն:
 149 Ա. դարձեալ դառնացուցանէ զքաղցրու-
 թիւն: Բնագիրն ունի յաօ յաօ, առաջին բառը կը
 նշանակէ «զարձուց», ինչպէս հայը հասկեր է, բայց
 լայն մը հետ կը նշանակէ «զարձեալ, կրկին» եւն:
 151 Ա. կինն՝ կին արգալոյ:
 161 Ասորաբանութիւն. զի երկեցէ բնութիւն մեր:
 162 Ա. կ'աւելցնէ՛ յարձակութեմ (ի լուծու-
 րեմէ) իւրմէ:
 163 Ա. ելոյժ դարձեալ եւն:
 164 Ա. օձ եւ սողեցաւ: Սողիմ բային գործա-
 ծութեան օր. լեռինք սողեցան ի տեղեաց իւրեանց,
 եւ մեք սողեցուք ի մեղաց մերոց. Ե. սասց. Սիոն,
 1928, էջ 29:
 171-172 Ա. եւ գղաթինս եւ գալցունս՝ գնոսին
 ի սոսին փոխեաց:
 174 Ա. գգալուրթիւնն:
 181 Ա. եզակի՝ զբնութիւն:

զաւրուութեան ջանի եւ սիրոյ յազմեցեր, զաւրուութեան դադարման ոչ հանդարտես. եւ եթէ տկար ես, որպէս ասեալ,
 300 զադարուն պիտոյ է տկարաց:
 Եւ եթէ զաւրուութիւն ծածկեալ է ի քեզ, զի նովաւ բառնաս դու զդժուարութիւնս, յերաւի է դատաստան այնր որ բարձոյց զթեթեւս ազատութեանս մերում:
 305 Միով ճաշակաւ զոր ետու քեզ՝ ճաշակեա նովաւ զամենայն ինչ եւ տես, զի բարձեալ ես զճանրութիւն եւ վասն թեթեւի տրտնջես:

Ասորական բնազդին մէջ՝ Ասացուածքներէն պահուած են ուրիշ երկու հատակտորներ ալ, որոնց համեմատութիւնը կու տանք հոս: Առաջին հատակտորն է Ժ. Ասացուածքի մէջ մասը, որ իւր կարգին պակասաւոր է. տ. Ռահմանի, Բ. հտ., էջ 27. Հայերէնը՝ Սիոն, 1928, էջ 383, Ա. սիւնակ, 4 տող (վարէն). կը սկսի՝ «Մի հատուք դսէր մեր յամենակեցոյց զաւրուութենէ, ... զի մի՛ մեռանիցիք ի մեզս նոցա»: Հոս ասորին իբր տասը տող դուրս կը ձգէ ու կը շարունակէ «Հրամայեաց Մովսէսի» եւն մինչեւ «յաճախէ ծանրութիւն, ընկզմէ զթեթեւութիւն». տ. Սիոն, 1928, էջ 383. 1929, էջ 31:

Այս հատածին մէջ հետեւեալ տարբերութիւններ կը գտնուին. «անասուն անբամ, զի ծառայ է, կապեալ լինի բռնարար» (Սիոն, 1928, էջ 383, Ա, տող 1), Աս. «անասուն անզգամ ծառայ է, որ ընկճեալ է բռնութեամբ»: «Հրամայեաց Մովսէսի ժամ բարկութեան» (անդ, Բ., տող 18). պէտք է կարգալ ըստ Աս. «հրամայեաց Մովսէսի ժամ բարկութեան»: «Եհատ առ ի նմանէ զամենայն ցեղան» (անդ, տող 22), պէտք է աւելցընել ըստ Աս. «որ շուրջ գնովաւ»: «Զընդելութիւն կախարդաց» (1929, էջ 31, տող 1), Աս. ունի «կախարդներու արարողութիւններն ու կենակցութիւնը»: «Գերբիւլ» = Զ (խել, քշել տանիլ): «Զրաբարձ ի ծանրութիւն ծո-

ման) եւ զօրաւոր առ(աջի) քայքայման (խման?): Հոս ասորին ունի ܠܘܚܘܐ որ կը նշանակէ «luxatio, divulsio; եւ յոքն. aestus maris (տ. J. Brun, Dict. Syriaco-Latinum. Պէյրուս 1895): Ինչ իմաստով դործածուած է հոս՝ պայծառ չէ:
 297 Աս. քանի եւ սրոյ. սրոյ — սիրոյ շփոթութիւնը գիրաբանակալի է:
 298 Աս. զօրութեան դադարման ոչ կարես (այսինքն՝ յազմել):
 303 Աս. արդար է դատաստան:
 306 Աս. զամենայն ինչ միանգամայն:

վու» (անդ, տող 6), Աս. «չրեբու մէջ լուզացոյ ծանրութիւնը»:
 Երկրորդ հատածն է ԺԳ. Ասացուածքի մէջ մասը, որ ասորականին մէջ քաղածոյ է եւ կը նշանակուի իբր ԺԳ. տ. Ռահմանի, անդ, էջ 28. Հայերէնը՝ Սիոն, 1929, էջ 278, Ա., տող 16. կը սկսի՝ «Եկայք արտմեացուք վասն ընկերաց ... պատրաստեա՛ հանդերձ հարսանեաց»:
 Այս հատածին մէջ հետաքրքրական է խափանել բառին իմաստը. «Եկայք խափանեցուք վասն աւտարաց, զի մի՛ խափանեցուք վասն ընտանեաց» (անդ, տող 14): Աս. համապատասխան տեղն ունի «Ճա բազմի՛ մաստ բառը, որ հոս հոգալ, հոգ ընել կը նշանակէ: Գանի մը տող ետք՝ «խափանե՛ա աղաչեա», այսինքն՝ փութով աղաչէ (Աս. «Ճա»): Թարգմանիչը՝ խափանել բառով ուզած է բառախաղ ընել հետեւեալ նախադասութեան մէջ, ուր նոյնպէս այդ բազմիմաստ «Ճա պէտք ենք ենթադրել. Եկայք խափանեցուք զոգորմ, զի մի խափանեցէ բարկութիւն յանկարծ, որպէս խափանեաց զՍողոմոնցիսն, որ ոչ խափանեցան խնդրել զօգորմութիւն: Խափանեաց սակաւ մի, զի յաճախեցեն քեզ պարզեւք նորա եւն (Ե. Ասաց., 1928, 28—29): Իմաստն է՝ «Եկէք խնդրեմք (խայցեմք) ոգորմութիւն, որպէս զի բարկութիւնը յանկարծ չոչնչացնէ. (Աս. «Ճա Pa'el), ինչպէս Սողոմոնցիները աւերեց, որոնք փոյթ չտարին ոգորմութիւն խնդրելու» եւն. հմտ. «մեզ յերկուց իրաց աւերէն է խափանել եւ հոգալ զանձանց» (անդ, էջ 31) որոնք նոյն իմաստն ունին:

Այս հատածին մէջ իբր տարբերութիւն կը նշանակենք՝ «լուար գլացոլաց» (անդ, տող 14), Աս. «զազահաց». անտարակոյս հայերէնն էր՝ «լուար գլացոլաց» (զլանալ): «Զհաշ ճշմարտութեան» (անդ, տող 24) պէտք է ուղղուի «զչահ» ինչպէս հրատարակիչը կ'առաջարկէ: «Մահ յապուրակի» (անդ, տող 10, վարէն), Աս. «չնախատեալ մահ»: «Եղիցին ընդ անձին քու պաշարքը» (անդ), Աս. «Եղիցին պաշարք քո յուս քո»: Ուստի պէտք է կարգալ «քստ անձին քում». հմտ. առնուլ ըստ անձին, Ոսկ. Մատթ. 513. քստ անձին բառնալ, 592. արի ունիցի ըստ անձին, անդ, Բ. 98:

Ս. Պ. է.

ԳԵՏՆԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՍ, ՄԱՍՆ, ԱՍՊԱՐԷԶ (ՍՏԵԳՐՈՆ) ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԲԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԶԱՅՆ

ՆՊԱՍՏ ՄԸ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅՈՅՆ ԵՒ ՀԱՅ ԲԱՂԱԲԱԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՏՆ ՀԱՆՍ ՖՈՆ ՄԺԻԿ

Այս խորագրի տակ լոյս պիտի տեսնէ Ուսուցիչութիւն այս եւ յաջորդ թուերու մէջ յօդուածաշարք մը գերմաներէն լեզուով հայ գեանաչափական դրութեան վրայ, որուն կարեւոր բովանդակութիւնը պիտի ամփոփենք իւրաքանչիւր անգամ՝ հայերէն:

Հեղինակը, որ իբրեւ հայերէնագէտ նոր հրատարակ կու դայ, ունի իր անունը եւրոպական գիտական աշխարհի մէջ:
 Կը կանխենք ծանօթացնել իր անձը մեր ընթերցողներուն կենսագրական կարճատև զձերով:

Դոկա. Հանս Փոն Մժիկ ծնած է 1876 Յուլիս 24ին ի Rzeszow Գալիցիոյ, իբրեւ որդի աւստրիական սոլայի մը: 1903էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Վիեննայի Արքունի (այժմ կան Ազգային) Մատենադարանի մէջ: 1917ին հրաւիրուած է Վիեննայի Համալսարանը՝ հազրութեան մասին. ուր եւ 1917ին ստացած արտակարգ ուսուցչապետի տիտղոսը: Բազմաթիւ հին լեզուներու կից ուսած է նաեւ ֆրանսերէն լեզուներու կից ուսած է նաեւ հայերէն առաջնորդութեամբ ուսուցչապետ Մ. Բիւրների:

Գրած է այլ եւ այլ պատմա-աշխարհագրական ուսուցիչութիւններ, որոնք ընդհանրապէս նուիրուած են արեւելեան եւ ասորական քաղաքակրթութեանց յարաբերութիւններուն: Այս երկատիրութիւններու մէջ յաճախ նկատի առնուած է Մովսէս Սորենացոյ վերագրուած Աշխարհացոյցը

¹ Յիշենք հոս. Die Reise des Arabers Ibn Baŕŭta durch Indien und China. Hamburg 1911. — Ptolemäus und die Karten der arabischen Geographen. Wien 1915. — Die Gideon-Saul-Legende und die Überlieferung der Schlacht von Badr. Wien 1915. — Afrika nach der arabischen Bearbeitung der Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις des Ptolemäus von al-Hwārizmī. Wien 1916. — Beiträge zur Kartographie Albaniens nach orientalischen Quellen. 1929 (= Geologica Hungarica. Series Geologica Tomus III) եւ այլն: Իր հրատարակութեամբ լոյս կը տեսնէ Bibliothek arabischer Historiker und Geographen. Leipzig 1926 յ. (ցայժմ հրատարակուած Հտ. Ա. Գ. է. է). իր խնամքին տակ լոյս տեսած է նաեւ Beiträge zur historischen Geographie des Orients. Wien 1929.

եւ այս առթիւ տրուած են շահեկան լուսաբանութիւններ. այս տեսակէտէ մասնաւորապէս ուշադրութեան արժանի է իր վերջին գրութիւնը. Neue Gesichtspunkte zur Würdigung der Bedeutung der «Geographie» des Klaudios Ptolemaios für die Orientalistik (mit den einleitenden Abschnitten der «Weltschau» des [Pseudo-] Moses Xorenaçi in deutscher Übersetzung), ի թերթին Litterae Orientales, Orientalischer Literaturbericht, Heft 54: April 1933, Leipzig, S. 1—16.

Ներկայ ուսուցիչութիւնը նոյնպէս նուիրուած է Մովսէս Սորենացոյ Աշխարհացոյցին, ուր մասնաւորապէս նկատի առնուած են հին հայկական գեանաչափական միութիւնները: Առ այս գլխաւոր նիւթ կ'ընծայէ Աշխարհացոյցը իւր կրկին խմբագրութեանց մէջ. ասոր կից կարեւորութիւն կը ստանայ Անանիա Շիրակացոյ «Յաղագս ընթացից արեգական» փոքրիկ գրութեամբը, որ աւելի մերձաւոր կը ներկայանայ յունական աղբիւրներու:

Գեանաչափութեան հայոց երկու աշխատութիւն ծանօթ են հեղինակին հայ գրականութեանէն. Հ. Յ. Աւգերեանի «Բացատրութիւն չափուց եւ կշռոց նախնեաց», Վենետիկ 1821, զոր իբրեւ լուրջ աշխատութիւն կը գնահատէ հեղինակը, եւ Յ. Մանանդեանի «Կշիռները եւ չափերը», Երեւան 1930: Մանանդեանի եզրակացութիւններուն համամիտ չէ հեղինակը, նկատելով թէ անիկա իւր ուսուցիչութիւնը չէ կատարած աղբիւրներու համադրութեամբ եւ համեմատութեամբ, որով շատ անգամ իբրեւ գրագրական սխալ արհամարհած է, ինչ որ անհամաձայն գտած է իւր հաշուին, եւ դարձեալ հին կշիռներու համար աչքի առաջ ունեցած է աղբիւր մը՝ Decourdemanche, Traité pratique des poids, որ գիտնականօրէն անհետեւելի է. այս պատճառաւ ալ կը հասնի մինչեւ այժմ անծանօթ չափական դրութեան մը, որ իբրեւ իսկ տարակուսական կ'երեւայ:

Հեղինակը կը համարէ սպա գեանաչափութեան վերաբերեալ հայկական նիւթերը սպապիւր եւ ձեռագիր աղբիւրներէ, գերմաներէն թարգմանութեամբ հանդերձ: Յօդուածս ունի իւր շարունակութիւնը:

ԽՄԲ. «ՀԱՆՏ. ԱՄՍ.»